

AUDREY WOZNIAC İLE TÜRKÇE, TÜRK KÜLTÜRÜ VE TÜRKÜLER ÜZERİNE

Tayfun Haykır

Vefatının 14. yıl dönümünde “Bozkırın Tezenesi” Neşet Ertaş’a saygıyla...

■ **Audrey Hanım, öncelikle söyleşi davetimizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederek söze başlamak istiyorum. Sizin çok dikkat çekici bir hikâyeniz ve kariyeriniz var. Amerikalı bir müzik insanısınız, başarılı bir müzikal kariyere sahipsiz. Ancak farklı olarak iyi derecede Türkçe biliyorsunuz, Türk kültürünü tanıyorsunuz ve türkülerle ilgileniyorsunuz. Özellikle sosyal medya hesaplarından yaptığınız fotoğraf-video paylaşımlarınız, konserleriniz ve TRT için hazırladığınız TV programınızla son dönemde Türkiye’de hayli tanınır oldunuz. Öncelikle bize kendinizi tanıtır mısınız?**

Nazik sözleriniz için teşekkür ederim. Ben, uzun yıllardır dünyanın dört bir yanındaki, özellikle de Türkiye’deki müzik geleneklerini keşfetme şansına sahip bir keman sanatçısı ve etnomüzikologum. Karşılaştığım ve öğrendiğim şeyleri başkalarıyla paylaşmayı çok seviyorum. Başkalarının (kendi ülkelerinin ötesinde, hatta kendi ülkelerinde bile!) aşına olmadıkları müzik ve kültür geleneklerine karşı meraklarını uyandırabilmek benim için çok önemli, çünkü bu tür bir açıklığın empati ve küresel anlayışın temelini oluşturduğuna inanıyorum.

Başarılı bir müzikal kariyere sahipsiz; bu müzikal yaşantınızı Türk müziğine olan ilginizi de dâhil ederek rica etsem bize anlatır mısınız?

Neredeyse tamamen Batı klasik müziği içinde büyüdüm ve 6 yaşında keman çalmaya başladım ancak müziğe çok ciddi yaklaşmama rağmen, kendim için profesyonel bir müzik kariyeri hayal etmiyordum. Lise yıllarında bir yıllık Japonya’da eğitim bursu kazandıktan sonra Teksas’a döndüm ve Çince öğrenmeye başladım. Bu, bir gün Asya’da gazeteci veya diplomat olmak hayaliyle lisans eğitimimde

Müzik ve Doğu Asya Çalışmaları çift ana dalını seçmeme vesile oldu. Ancak boş zamanlarımda müzik kütüphanesinin CD koleksiyonunu inceleyerek daha önce hiç karşılaşmadığım müzik geleneklerini keşfettim. Endonezya'nın, Uygurların ve Azerbaycan'ın geleneksel müziği ile kendi çalışmalarında Avrupa dışı müzik geleneklerinden il-

Doç. Dr. Tayfun Haykır ile Audrey Wozniak (Hamamönü-Ankara)

ham alan Lou Harrison ve Henry Cowell gibi Batılı bestecilerin müziği idi. Bu dinlediklerim, lisans tezimi hazırlarken müzik yaratıcılığında çok kültürlülüğe dair yaklaşımları araştırmam için bana ilham verdi. O dönemde edindiklerim, üniversiteden mezun olduktan sonra daha büyük bir projenin temelini hazırladı; *Watson Foundation*'dan bir burs aldım ve bu burs, geleneksel müzik duayenleri ile çalışarak birçok ülkedeki müzik geleneklerini bir yıl boyunca bağımsız olarak keşfetmemi destekledi. Çin ve Endonezya'da aylarca *erhu*, *ghijak* ve Bali rebabı gibi yaylı enstrümanları öğrenerek zaman geçirdikten sonra, Bakü'ye gidip bir süre *mugam* müziği öğrenmeyi, ardından da Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'a geçip *cimbalom* gruplarından ders almayı planlamıştım. Yolculuğum sırasında tanıştığım ve danışmanım olan İranlı kemençe virtüözü Kayhan Kalhor, Bakü'ye gitmek yerine İstanbul'a gitmemi önerdi ve orada beni klasik kemençe sanatçısı Derya Türkan ile tanıştırdı. Kısa sürede, Derya sayesinde birçok müzisyenle tanıştım ve İstanbul'da bulunan çeşitli müzik tarzlarıyla ilk kez karşılaştım.

Burs dönemim sona erdikten sonra, yüksek lisans eğitimime devam etmek için Londra'ya taşındım, ancak İstanbul'da öğrenmeye başladığım ve beni çok büyüleyen klasik Türk müzik geleneğini keşfetmeye devam etmek istiyordum; bu, elimdeki enstrümanımı tamamen farklı şekillerde çalmayı düşünmem için âdeta kendi kendime karşı bir meydan okuma oldu! İstanbul'a gidip gelmeye devam ettim, birçok muhteşem sanatçıyla çalıştım ve kulaklarımı, makamların mikrotonalitesini, usulün karmaşık ritmik formlarını ve keman çalmanın üslubunu duyup taklit edebilecek şekilde yeniden eğittim. Tuhaf bir hobi olarak başlayan bu süreç, zamanla bir tutkuya dönüştü; bu tutku beni etnomüzikoloji alanında doktora yapmaya ve saha çalışması için Türkiye'ye taşınmaya yönlendirdi. Bugün ise bu tutku, birçok farklı stil ve türü keşfederek bir müzisyen olarak gelişmem için bana ilham kaynağı olmaya devam ediyor. Doktora çalışmalarım sırasında daha çok klasik Türk müziğine odaklanırsam da, son birkaç yıldır Türk halk müziğinin pek çok türünü öğrenme ve icra

etme fırsatlarını da değerlendiriyorum. Kendimi hiçbir konuda usta olarak görmüyorum ancak bu keşif yolculuğunun bana müziğin insanları bir araya getirme, topluluk içinde anlam kazanma, hafıza ve geleneği taşıma gibi birçok yönünü görme fırsatı verdiği ve bu süreçte kendi sanatımı da geliştirmeme olanak sağladığı için gerçekten minnettarım.

Sayın Wozniak, Türkçe öğrenmeye başlama sürecinizi ve Türk kültürüne ilgi duymanızı biraz açar mısınız? Uzak bir coğrafyada doğmuş, farklı bir kültür-med-eniyet dairesinde var olmuş biri olarak sizi bu yöne sevk eden şeyler nelerdi?

Japonca ve Mandarin Çincesi öğrenmekle uzun yıllar geçirdiğim için, 2015'te Türkiye'ye ilk geldiğimde, geri döneceğimi hiç tahmin etmediğimden Türkçe öğrenmek için pek girişimde bulunmadım. İstanbul'a kısa süreli ziyaretlerim sırasında yerel müzisyenlerle çalışmaya devam etsem de başlangıçta Türkçe öğrenmeye heveslenmedim, "Ne gerek var?" diye düşündüm ama sohbetlere katılamayınca çabucak sıkıldım ve bir şeyleri kaçırmışım gibi hissettim. Sohbetin bir parçası olmak istiyordum! *Duolingo*'yu kullanarak ve çevremdeki insanlara bazı şeylerin nasıl söylendiğini sorarak başladım. İlk cümlelerimden bazıları Türkiye'de yaşamın gerekliliklerini yansıtıyordu: "Ayran istiyorum!" ve "İnecek var!" gibi temel cümleler... Doktora programına başladığımda Harvard Üniversitesinde resmî olarak Türkçe dersleri almaya başladım ancak kendi kendime çalışmam sayesinde orta seviyeden başlayabildim. İleri seviyeye ulaştıktan sonra bir yıl boyunca Osmanlı Türkçesi de öğrenmeye çalıştım. Yazıyı okumakta son derece yavaş olsam da ve gerçekten çok yetkin olmasam da birçok kelimenin etimolojisini ve dilin zenginliğini daha derinlemesine anlamaktan içtenlikle keyif aldım.

Tabii ki Türkçe akıcılığımı gerçekten geliştiren şey, İstanbul'a taşınmak ve ta-

TRT Müzik kanalında yayınlanan "Türkiye'yi Dinliyorum" programı çekiminde Mehterbaşı ile.

mamen bu ortamın bir parçası olmaktır. En üst dil düzeyi olan C2'den sonra D1/D2 adında başka bir düzeyin olduğunu şaka olarak söyleyim; burada D, "duygu" ya da belki de "dertleşmek" anlamına gelir. Derin ilişkiler kurabilmek, kendimi yaratıcı ve renkli bir şekilde ifade edebilmek, son derece tatmin edici oluyor. Konuşmam mükemmel olmasa da belirgin bir aksanım olsa da ve hâlâ

bolca gramer hatası yapsam da, Türkçe konuşmayı stres değil, tam bir zevk olarak görüyorum. Deyimleri de çok seviyorum -en sevdiklerimden biri “Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler!”- ama çoğunu hatırlamakta zorlandığım için bazen kendim uyduruyorum.

Son dönemde yaptığınız paylaşımlarınızda ve televizyon programınızda Orta Anadolu türkülerine özel bir yer ayırdığınızı ben de o yörenin bir çocuğu, bir Kırşehirli olarak fark ettim. Neler söylemek istersiniz bu yörenin müziği, ezgileri, türküleri hakkında?

Ben keman çaldığım için, Kırşehir’in müziğini ilk kez duyduğumda çok heyecanlandım, hatta şoka bile girdim diyebilirim. Kendi enstrümanımın bu kadar farklı bir şekilde kullanıldığını (Bazen ters çevrilmiş hâlde çalındığını bile!) görmek, duymak gerçekten büyüleyiciydi ve müziğin sesine bayıldım. Bu yüzden, TRT’de yayınlanan “Türkiye’yi Dinliyorum” adlı televizyon programı aracılığıyla Türkiye’nin farklı bölgelerini ziyaret edip yerel müziği keşfetme fırsatı bulduğumda, Kırşehir’i programa dâhil etmemiz konusunda ısrar ettim. Bu yolculukta benim için en önemli duraklardan biriydi Kırşehir. Ahilik hakkında daha fazla bilgi edinmek, Abdal topluluklarında müziğin oynadığı önemli rol ve müzisyenlerin geleneğini nesiller boyu nasıl aktardıklarını öğrenmek çok ilginçti. O zamanlar benim için tek hayal kırıklığı, yaz aylarında ziyaret etmemiş olmamızı; birçok müzisyen, düğün sezonu olduğu için müzikal açıdan gelmek için en iyi zamanın yaz olduğunu söylemişti. Bu şehrin müzik kültürünü derinlemesine görmek için yılın en doğru zamanında tekrar gitmeyi umuyorum.

Kırşehir’e yaptığım bu ilk ziyaretin ardından, bu ağustos ayında “2. Neşet Ertaş Kültür ve Müzik Festivali”nde konuşma yapmak ve sahneye çıkmak üzere davet edildiğimde, buraya geri dönme fırsatını yakaladığım için kendimi çok şanslı hissettim. Bölgenin müzik gelenekleri hakkında daha fazla bilgi edinmek, Neset Ertaş’ın çocuklarıyla tanışmak ve kadim Abdal kültürünün değerli taşıyıcılarıyla birlikte oradaki seyircilere onun unutulmaz eserlerinden bazılarını seslendirmek inanılmaz bir deneyim oldu benim için. Festivalde, Neşet Ertaş’ın mirasının bugün bile devam eden etkisine tanık oldum ve müzik

Merhum Neşet Ertaş’ın kızı Döne Ertaş ile
Audrey Wozniak, Kırşehir’de.

ile kültürel geleneklerin korunmasının şehir yönetimi için bu kadar yüksek bir öncelik olduğunu görmekten memnuniyet duydum.

Ancak Kırşehir’de yaşadığım en unutulmaz deneyimlerden biri, bir köy düğününe katılmak oldu. Uzun zamandır Kırşehir’de bir köy düğününe gitmek istiyordum ve festival için oraya gittiğimde, karşılaştığım herkese katılabileceğim bir düğün olup olmadığını sordum. Kutlamaları görmek ve özellikle de müziği canlı olarak deneyimlemek beni çok heyecanlandırmıştı. Neyse ki kemancı Vedat Öz, o akşam bir düğüne katılacağını söyledi ve beni de davet etti. O akşam oraya gittiğimde düğün tabiri caizse tam gaz devam ediyordu ve yüzlerce insanla doluydu. İlk başta gelin ve ailesi, düğünlerine bir yabancınsın ansızın gelmesi karşısında şaşkınlık yaşadı, “Siz kimsiniz, nereden geldiniz?” diye sordular ancak Neşet Ertaş Festivali’ne katılmak için geldiğimi ve Kırşehir’deki bir köy düğününü izlemeyi ne kadar heyecanla beklediğimi açıkladığımda, gelin beni seve seve kendisi, arkadaşları ve ailesiyle birlikte dans etmeye, oynamaya davet etti. İnanılmaz derecede neşeli ve müzikal açıdan coşkulu bir deneyimdi! Ayrıca bu, Kırşehir’in müzik kültürünün sadece sahnelerde ve konser salonlarında değil, insanların hayatlarının en önemli anlarını da canlandırmaya devam ettiğinin bir kanıtıydı.

Sevgili Audrey Hanım, Orta Anadolu türkülerinin en karakteristik formu olan bozlaklara dair özellikle biraz daha derinleştirmek isterim sohbetimizi. Bozlak hem bir etnik müzik uzmanı olan sizin için hem de Audrey Wozniak’ın kişisel duygu dünyası için neler ifade ediyor; hem zihninizin hem de kalbinizin sesine kulak vererek nasıl cevaplıyorsunuz bu sorumu?

Estağfurullah, kendimi bu alanda, özellikle de bozlak söz konusu olduğunda kesinlikle bir uzman olarak görmem. Türkiye’de en fazla deneyimim olan müzik türü klasik Türk müziğidir ve o konuda bile kendimi asla bir uzman olarak tanıtamam. Türkiye’nin tüm müzik gelenekleri gibi, bu da derin bir derya ve ben henüz yüzeyini kazımaya başlamış durumdayım. Bununla birlikte, Kırşehir’i ziyaret edip bozlağın en iyi temsilcilerinden bazılarını canlı dinleme fırsatı bulduğum için kendimi çok şanslı hissediyorum. Bozlağı icra etmek için gereken virtüözlük ve sözlerinin derinliği beni çok etkiledi. Bozlakların sözleri sadece insan deneyiminin zorluklarını ve hayatın ruhumuzdan talep ettiklerini yansıtmakla kalmıyor, aynı zamanda güçlü bir yorum sunmak için gereken vokal tekniği de gerçekten hayret verici ve bu sözlerin dinleyicilerin kalbine dokunmasını sağlıyor. Bence bu, bölgesel bir müzik türü olan bozlağın birçok yönden ülke çapında ve hatta dünya çapında dinleyicilerde yankı bulmasının nedenlerinden biri. Dinlediğim ilk bozlak örneği Muharrem Ertaş’ın icra ettiği “Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri”ydi. Bağlama ve sesin muhteşem uyumu, ses aralığı ve en önemlisi bana yaşattığı duygu beni Kırşehir’in o bozkır havasına götürdü.

Türk müzik kültürünün en önemli taşıyıcısı, bizlerin millî enstrümanı şüphesiz bağlama. Çalgı icra eden bir Batılı olarak bağlamayı nasıl anlamlandırıyorsunuz? Özellikle bu sorunun içinde bağlamanın bir enstrüman olarak evrensele hitap etme yeteneğini nasıl yorumladığınızı da eklemek istiyorum.

Bağlama, her şeyden önce türkülerini söyleme, şiir okuma ve hikâye anlatımına temel oluşturan, çok yönlü bir enstrümandır. Ne basit ne de aşırı karmaşıktır; bence Türkiye'nin pek çok bölgesinde ve hatta Türk dünyasında bu enstrümanın kendine özgü icra ve çalma tarzlarının gelişmesinin nedeni budur. Bağlama, geleneği sürdüren ancak aynı zamanda deneyseleliğe ve yeniliğe de imkân tanıyan bir enstrümandır; bunu günümüzde bile görebiliriz. Bu nedenlerle bağlama, bölgesel kültürleri canlandırırken aynı zamanda bu bölgesel ve kültürel özelliklerin ötesine de geçebilmektedir; başka bir deyişle, bağlamaya yönelik farklı yaklaşımlar arasındaki tüm farklılıklara rağmen, bağlama sıklıkla Türkiye içinde ve ötesinde bir birlik duygusu yaratmaktadır.

Son sorunun yönünü müzikten söze yani edebiyata döndürmek istiyorum. Türkçe "bir edebî dil olarak" sizce ne ifade ediyor; en sevdiğiniz Türk edebiyatçıları ve eserlerini de anarak bu soruya dair neler söylersiniz?

Açıkçası, Türk kurgu edebiyatını istediğim kadar kapsamlı bir şekilde okudum. Türkçe metinleri gerçekten anlayabileceğim bir düzeye ulaştığımda, romanlar ve şiirlerden ziyade araştırmamı destekleyecek akademik kaynaklara odaklandım. Bu esasen bir zaman meselesi çünkü benim için Türkçe okumak İngilizce okumaktan çok daha uzun sürüyor ancak gelecekte Türkçe olarak kendi zevkim için okumaya daha fazla zaman ayırmayı umuyorum. Araştırmam için, öncelikle kendi müzikolojik analizime katkı sağlayan akademik çalışmalarla ilgilendim. Bu bağlamda Cem Behar, Onur Ayas ve Onur Öner'in zengin yazılarından; arkadaşım ve araştırmacı Hüseyin Kıyak tarafından derlenen, müzisyenler Tanburi Cemil Bey ve Mesut Cemil'in yazılarından gerçekten çok faydalandım.

Başta Neşet Ertaş olmak üzere birçok üstat sanatçıya yıllarca bağlama imal eden Kenan Kırıcı'nın Ankara-Cebeci'deki atölyesinde.

Ses sanatçılarına sık sık eşlik eden bir keman sanatçısı olarak, eskiden şarkı sözlerine pek dikkat etmezdim çünkü ilk olarak onları anlamıyordum ve başlangıçta güfteden çok melodinin ifade ettikleriyle daha çok ilgileniyordum. Elbette, çoğu Türk müziğinde bu öncelikler tam tersidir; saz, sözü destekleyen bir araçtır. Bazen insanlar bana, “Şu şarkıyı biliyor musun?” diye sorardı. Ben de “Mırıldanabilir misin?” diye sorardım. Sözlerden tanıyamıyorum. Fakat müzik hayatımın ilk yıllarını Türkiye’de geçirdikten sonra, bunun sadece bana özgü bir durum olmadığını fark ettim; pek çok Türk, Osmanlı Dönemi’nden kalma şarkıların sözlerini anlayamıyor, ancak anlayabilenler şiirsel etkilerini gerçekten zevkle yaşıyor gibi görünüyor. Ancak son yıllarda, Türkiye’nin halk müziklerine de daha fazla ilgi göstermeye başladıkça, müziğin edebî yönüyle de daha fazla ilgilenebildim, çünkü bu, ana dili Türkçe olmayanlar için daha anlaşılır. Bu durum beni özellikle tatmin etti çünkü melodiyi bir hikâyeye ve sözlerin ritmine daha kolay bağlayabiliyorum; özellikle karmaşık bir ritmi olan bir şarkıyı öğrenirken, bunu sadece notalarla değil, prozodiyi öğrenmenin genellikle daha kolay olduğunu anladım (yani, melodinin vuruş yerlerini anlamak için önce sözleri öğrenerek).

Ayrıca, dilin esnek yapısının kelime dizilişi yoluyla çok sayıda anlam ve vurgunun ortaya çıkmasına olanak tanımasından ve Türkçenin uzun ve bitmemiş gibi görünen düşünceleri birbirine bağlayabilme yeteneğinden büyük keyif alıyorum. “Türkiye’yi Dinliyorum” programı için Türkiye’yi dolaşırken Elâzığ ve Şanlıurfa’dan Karadeniz’e, Kırşehir’den Konya’ya ve daha pek çok yere kadar, yöresel müzik geleneklerinde kullanılan edebî dilin muazzam çeşitliliğine tanık oldum. Bazen görünüşte basit kelimelerin nasıl bir araya getirilerek acı, özlem, hüznün, pişmanlık, sevinç gibi duygu deryalarını ifade edebildiğini görmek gerçekten çok etkileyici.

Sizlerle çalmayı ve söylemeyi çok sevdiğim iki şarkıyı paylaşmak istiyorum. Biri Karadeniz’den, diğeri ise Türk sanat müziğinden olsa da, tematik ve duygusal olarak, en azından bende, çok benzer ve tanıdık hisler uyandırdıklarını düşünüyorum.

*Şu gurbet ellerinde zaman geçer mi acep
Bizi perişan ettik kaybana kalasica
Ben denizde bir gemi, dalgalar vurur beni
Ben ağaçta bir yaprak, rüzgâr savurur beni
Yollar uzun gitmeyi burda zaman geçmeyi
Nasıl da hatırladım kapıdaki çeşmeyi
Ben denizde bir gemi, dalgalar vurur beni
Ben ağaçta bir yaprak, rüzgâr savurur beni
Dert sardı dört yanıma hasret yaktı bağrımı
Gurbet bana arattı dumanlı dağlarımı
Ben denizde bir gemi, dalgalar vurur beni
Ben ağaçta bir yaprak, rüzgâr savurur beni*

*Kanatları gümüş yavru bir kuş
Gemimizin direğine konmuş
Dağlara çıkma hey Karadeniz
Yavrudur yârim uçamaz bensiz*

*Bir yarım var bu yavru kuş gibi
Yârim yüreğine konmuş gibi
Dağlara çıkma hey Karadeniz
Yavrudur yârim uçamaz bensiz.*

Audrey Hanım; Türkçe, Türk kültürü, edebiyatı ve türküler üzerine düşüncelerinizi, duygularınızı samimiyetle bizimle paylaştığınız için şahsım, Türk Dili dergisi ve okurlarımız adına size teşekkür ediyor ve hayatınızda başarılar diliyorum. Türk kültürüne sağladığınız katkılar içinse gönülden şükranlarımı sunuyorum.

Nazik sözleriniz için ben de çok teşekkür ederim. Bu benim için bir onurdur...